

Облыстық С.Жиенбаев атындағы жасөспірімдер кітапханасы

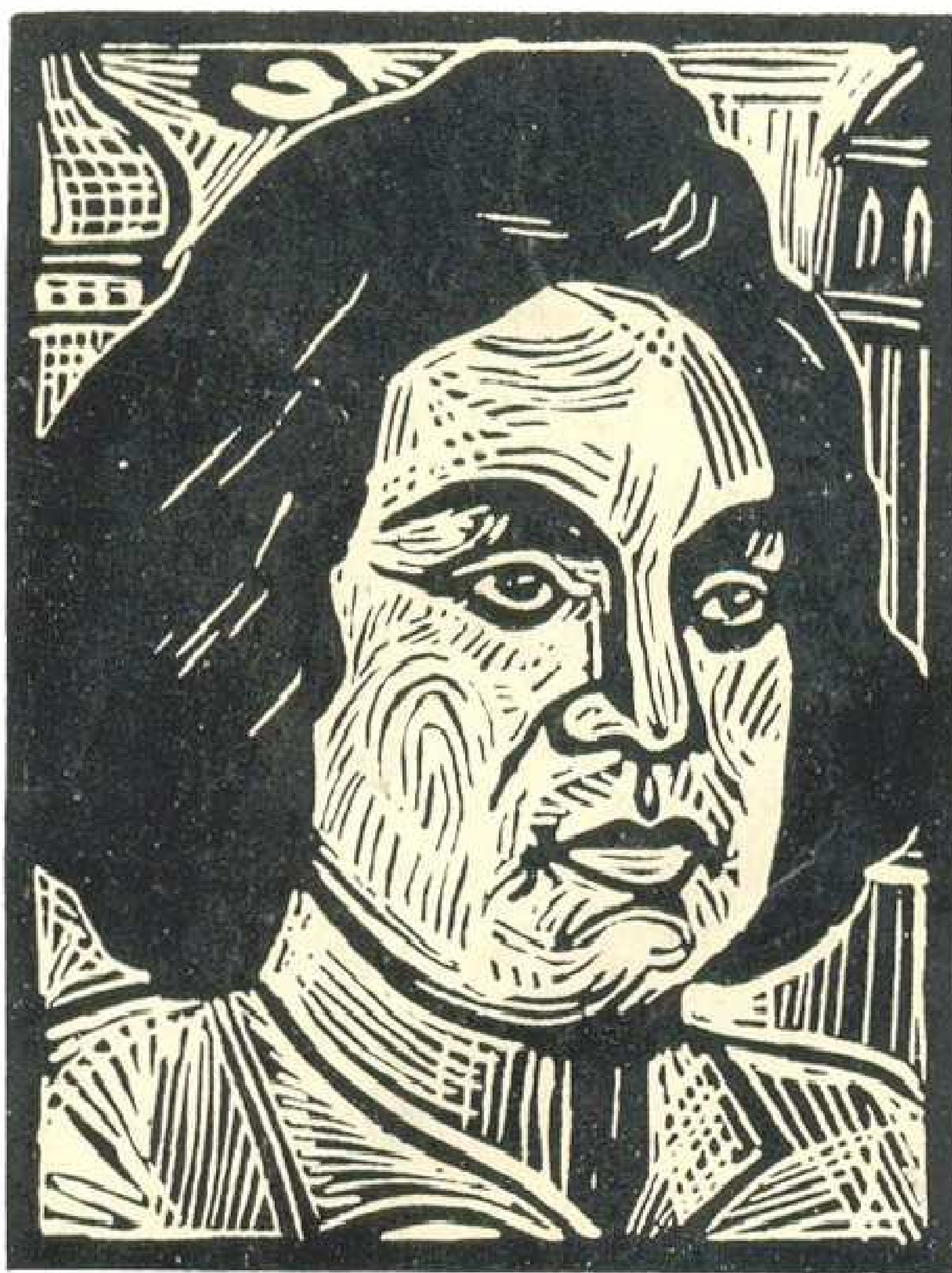
Электронды пошта: labrari@mail.ru

Сайт: www.aktobeoub.kz

Телефондары: 50-44-48;53-01-10.

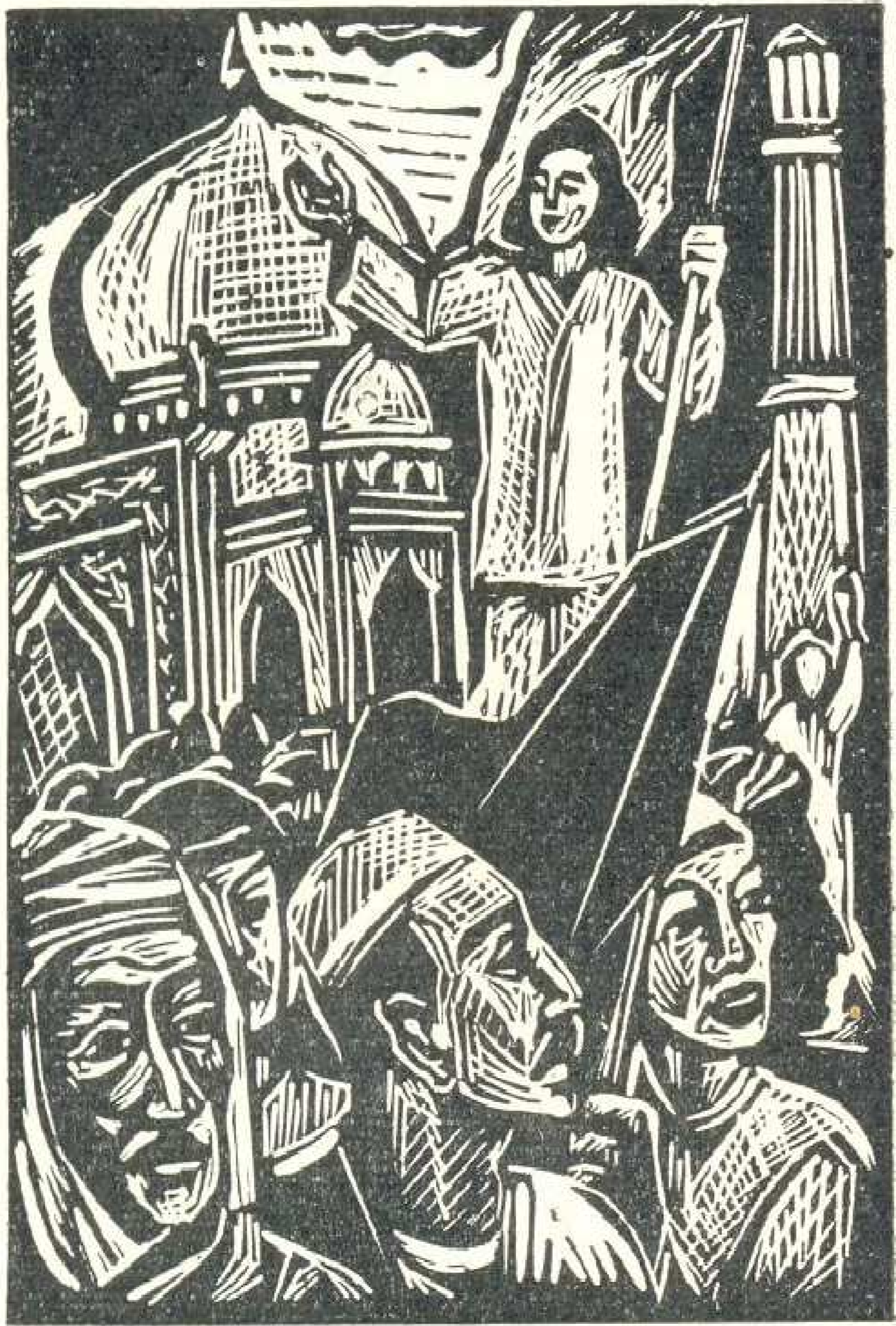
Бейбішілік даңғылы,17.

НАЗРУЛ ИСЛАМ

1899 жылы туған

ҰЛЫ АҚЫНДАР ҚІТАПХАНАСЫ

Назрул Ислам

ӨЛЕНДЕР

Аударған Сағи Жиенбаев

«ЖАЗУШЫ» БАСПАСЫ,
АЛМАТЫ — 1972

*Балалар мен жастар әдебиетінің
Бас редакциясы . . .*

7—6—3

262—72

А Л Ғ Ы С Ө З

Кеше ғана азаттық алған Бангладеш халық республикасының аса көрнекті ақыны, жалынды күрескер — Назрул Ислам есімі әлем жұртшылығына аян. Оның төрт қабырғаны ғана күзетіп, төсек тартып жатқанына қырық жылдан асып барады. Жастайынан көрген жоқшылық, қорлық пен азап, қуғын мен түрме — ақынды осындай халге жеткізген. Бірақ, қырық жылдан бері Назрул үні естілмесе де, Назрул жыры үнді аспанынан түскен емес...

Жиырмасыншы жылдардың бас кезінде Назрул Исламның «Қаһарман» деген өлеңі жарияланады. Бұл кез үнді халқының ағылшын отаршыларының қысымына, зорлығына шыдамай әбден ашынып алған, ашық айқасқа шыға бастаған кезі еді. «Қаһарманды» газет-журналдар іле-шала көшіріп басады.

«Күллі әлемді күл қылатын жалыным,
Мен мұхиттың буырқанған шағымын...
Қайғылы елдің касіретті әнімін,
Жоктау айтқан жесірлердің зарымын...
Мен — топанмын, тұтқиылдан жетемін,
Мен бәрін де тас-талқан ғып өтемін...
Мен бәрінді күзетем,
Талқандаймын,
Түзетемі
Тазартамын тәнің менен жаныңды,
Тазартамын аспанын мен жеріңді!»

Бұл өленді үнді жастары бірден көтеріп әкетеді. Көшелер мен алаңдарда, ереуілдер мен жиындарда «Қаһарманның» жалынды сөздері естіліп жатады. Ол азаттық аңсаған елдің айбынды ұранына айналады.

Назрул Ислам 1899 жылы 24 майда Асансол қаласында мұсылман кедейдің семьясында дүниеге келеді. Жастайынан жоқшылық көрген ол жалданып, әртүрлі жұмыс істейді. Бірінші дүниежүзілік соғыс басталғанда, туған-туысын асырау үшін тіленіп әскерге кетеді. Сонда жүріп жазған өлең-әңгімелерін газет-журналдарға жіберіп тұрады.

Соғыс бітісімен елге оралған Назрул революциялық жұмысқа белсене кірісіп кетеді. «Бұл кезде,—дейді ақынның бір досы,— Назрул — ақын сияқты емес, революциялық қозғалыстың басшысы сияқты көрінетін. Оның ұшқын атқан жанары, толқынданған бұйра шашы, мейірімді жүзі адамға керемет әсер ететін. Күмбірлеген қоңыр дауысымен ол өлең оқығанда, құлшынып жүрген жастардың төбе құйқасын шымырлатып, еліне деген махаббат-сезімін оятып, қанын қыздыратын еді».

Данышпан Тагордың өзі Назрулдың тамаша талантын, оның асқақ мінезін ерекше ұнатқан. Оған «Көктем» деген драмасын арнаған.

Назрул Ислам өзінің аз ғана творчестволық өмірінде ғаламат көп жұмыс істеген. Жиырмадан аса өлеңдер кітабы, ондаған пьесалары, романдары жарық көрген. Осының әрқайсысын шығару оған соншалық азапқа түскен. Жергілікті өкімет орындары әр кітабы шыққан сайын қуғынға ұшыратып, штраф төлетіп, үйін конфискулеп, түрмеге салып отырған. Бірақ мұның ешқайсысы Назрулды жасыта алмаған, қайта өршіте түскен. Оның

азаттыққа, күреске үндеген жырлары ел ішіне одан сайын тарай берген.

Назрул Исламның бүкіл творчествосы еркіндікті үндеуге, өмірді сүйеге, адамды қадірлеуге арналған. Ол дауылпаздығымен қатар нәзік лирик болған. Оның махаббат жайындағы қызулы жырлары бойынды ерітіп, жаныңды елжіретеді.

Туған жұрты аузынан тастамайтын, қазіргі шығыстың әйгілі ақындарының бірі — Назрул Исламның таңдаулы өлеңдерін қазақ оқушыларына ұсынып отырмыз.

ҚАҒАРМАН

Айт, қаһарман,

Айт, Адам —

Дүниені шайқаған!

Айт —

Сен биіксің асқар ала таулардан.

Айт —

Сен жарықсың алтын алау таңдардан.

Айт —

Бүкіл әлем аяғыңның астында,
Айқара ашып Аспанды —
Шомылдыр ақ тасқынға!
Қалтырасын тақтар да,
Құдайлардың зәресі ұшсын,
Өзін келе жатқанда.
Маңдайыңнан жарқыраған Күн көріп,
Әулиелер тұрсын саған құл болып.

Айт, қаһарман,
Айт, Адам —
Дүниені шайқаған!

Мен — жабайы, жапан кезген тағымын,
Мен — тасқынмын, тажалымын бәрінің.
Мен — үреймін, дүниенің сорымын.
Мен — бомбымын, зеңбіректің оғымын.
Мен ескіше құр былшылдап жатпаймын,
Ескілерді табаныма таптаймын.
Бұғаудағы құлдарымды босатам,
Шыңраудағы қу жанымды босатам.
Мен — Шивамын¹,
қара дауыл-күйікпін!

¹ Ш и в а — құдай.

Мен — дәуірдің өзі туған бүлікпін!
Айт, қаһарман,
Айт, Адам —
Дүниені шайқаған!

Мен — боранмын, бір-ақ түнде басатын,
Мен — бір әнім, көкіректі ашатын.
Мен — азаттық, қуаныштың күйімін,
Мен — ғажап бір мұңсыз өмір биімін.
Құса болған көңілдің бір әнімін,
Найзағайдың жарқ еткен бір шағымын.
Қос жанардың түйіскен бір кезімін,
Шалқып жүрген рахаттың өзімін.
Қас жауыммен жер құшқанша алысам,
Ажалыңмен ойнап жүріп табысам.
Жер қылсам да, не қылсам да әділмін,
Мен — мәңгілік лаулап тұрған жалынмын.

Айт, қаһарман,
Айт, Адам —
Дүниені шайқаған!

Мен — бүлікші, ешнәрседен таймаған,
Тірлік үшін басымды да байлағам.
Мен білмеймін қорқыныштың не екенін,

Мен — күлкімін, қуаныштың селімін,
Әлемді өртер аңызастың лебімін.
Мен тасқынның жынын қағам тілесем,
Тірлігіңмен көз жұмғанша тіресем.
Уілімін самалдың,
Гүлімін мұхиттың.

Сиынарым — бойымдағы жалыным,
Толқындардың әппақ-әппақ жалымын.
Қара бұлт боп келем кейде түйіліп,
Тұңғыққа тартып алам үйіріп.

Мен—жаңа өрген бұрымымын жас қыздың,
Жүрегінің дірілімін жас қыздың.
Қайғылы елдің қасіретті әнімін,
Жоқтау айтқан жесірлердің зарымын.
Мен — жапанда жалғыз жүрген перімін,
Мен — қан жұтқан көкіректің шерімін.
Мен — төгілген қара көздің жасымын,
Мен — жігітпін, жаңа тапқан ғашығын.
Мен — жас қыздың арманымын табысқан,
Қөйлегімін денесіне жабысқан.
Солтүстіктен соққан желдің демімін,
Оңтүстіктен соққан желдің демімін.

Мен — шілденің шақырайған күнімін,
Сарнап жүрген қаңғыбастың бірімін.
Қуаныштан өзімді өзім таныман,
Сәл танысам,— қасіреттен жарылам!

Шырқау шыңмын,
Шыңраумын,
Бейшарамын, ұлымын,
Мен — адамның желбіреген туымын.
Бір қолымда — қара жер,
Бір қолымда — ақ аспан,
Тұлпарым бар атқан оқпен таласқан.

Күллі әлемді күл қылатын жалынмын,
Мен — мұхиттың буырқанған шағымын.
Дүниедегі дау-дамайдың басымын,
Дауыл қуған қара бұлттың жасымын.
Мен — найзағай,
Мен — дозактың өртімін,
Мен сілкінсем қалдырмаймын жер түгін.
Мен — құдаймын, мен жүйрікпін қиялдан,
Жұлдызға да қол созамын қияннан!

Мен — сырнаймын,
Мен Сиңдының толқынындай тынбаймын.

Көк аспанды көкірегіме жамылып,
Ұйқылы-ояу жатам үнсіз жабығып.
Мен — сырнаймын,
Кришнаның саусағында жырлаймын.
Аспанға ұшам, көкті өзіме қаратам,
Бар ғаламға күрес жырын таратам.
От-жанарым түссе менің жарқырап,
Жеті қабат жер де тұрар қалтырап!

Мен — топанмын, тұтқиылдан жетемін,
Мен — әлемді тас-талқан ғып өтемін.
Мен — Дургамын¹, қатігезбін, қаталмын.
Күннен туғам, күнмен бірге батармын.
Мен — аспанда ағып жүрген жұлдызбын,
Мен аспанда жанып жүрген жұлдызбын,
Мен — пендемін, дозаққа өзі баратын,
Айбалтамын, бір-ақ рет шабатын!
Мен — осынау мәңгібақи жердеймін,
Қартаймаймын, сембеймін.
Мен — жердеймін,
Мен — өлмеймін,
Мен — адаммын,

¹ Д у р г а — Шиваның әйелі.

Мен — перімін, тәңірмін,
Шындық үшін қидым отын жанымның.
Не істесең де ерік берем бәріңе,
Кешірмеймін — қарамасаң әліңе.
Мен бәріңді күзетем,
Талқандаймын,
Түзетем.
Тазартамын тәнің менен жаныңды,
Тазартамын аспаның мен жеріңді.
Есуаспын, өзімді өзім таныман,
Сәл танысам,— қасіреттен жарылам!

Боларама¹ соқасымын —
Жердің үстін жайпаған.
Поршурама² балтасымын —
Өмір құрам қайтадан.

Мен — бүлікші, мен дайынмын ұрысқа,
Үйренбегем тыныштыққа, тынысқа.
Мен күтемін — темір бұғау сынғанша!
Мен күтемін — көздің жасы тынғанша!

^{1, 2} Боларама, Поршурама — батырлар.

Оған дейін уақыт жоқ тынысқа,
Мен — бүлікші, мен дайынмын ұрысқа!

Мен — Бригу-бүлікші,
Менің ізім кеудесінде құдайдың!
Мен оның да басына бұлт торлатам!
Мен — Бригу-бүлікші,
Менің ізім кеудесінде құдайдың!
Ол кеудеге басқа жүрек орнатам!

Мен — әлемнің иесі боп жаралдым,
Мен мәңгілік құдіретпін!
Адаммын!

¹ Бригу — аңыз қаһарманы.

МЕНІҢ ҰРАНЫМ

Елікпен жалған елеске,
Елімді жырлар ақынмын.
Ақын де,
 ақын емес де,
Бәріне төзіп жатырмын.
«Болашақ Тагор — өзің!» деп
Жел сөзбен желпіп тастайды,
Жырымды көрген кезінде
Жабылып, сыза бастайды.

Біреулер —
 мылжың, даракы,
Айғайшыл ақын — бұл, — дейді.
Біреулер —
 барлық талантын
Әйелі құртып жүр, — дейді.

Біреулер —
 біткен, шын,— дейді.
Тимейді қолы картадан...
Ақын-ақ едің түрмеде,
Түрмеге бар сен қайтадан.

Хат жазса болды,
 кінәлап,
Әйелім де әбден жерлейді.
Үнділер көрсе,
 тұра қап,
Тағысың әлі сен,— дейді.
Мұсылман біткен
 қайда да
Сөгеді мені — кәпір деп,
Шайқайды басын молдалар
Атама соның атын,— деп.

Еркектер көзбен атады:
«Әйелқұмар сорлы» деп,
Әйелдер шулап жатады:
«Жоламай бізге қойды» деп.
Жазады журнал дүрлігіп,
«Назрул надан... жалған,— деп,—

Шетелге шықнай бір рет
Жаңашыл бола қалған» деп.

Жетті ғой, достар!

Бір шама
Шыдадым үнсіз отырып,
Жанымыз қазір құрсауда,
Жырымыз кілең өтірік.
Жазар ем —

төніп төбемнен
Ағылшын аңдып тұрған шақ,
Жанады жаным өлеңнен,
Құрсаудан шығар күнді аңсап.

Айтамын саясатшыға:
«Келді енді сенің кезің де.
Халықтың мынау қақсыған,
Көз жасын құрғат сөзіңмен.
Қимылда, жарты көсемім,
Көсем бол тіпті жатып-ақ,
Әніңді сал да, бөсе бер,
Қалтаңды толтыр ақымақ!»

Ұрсады анам: «Масқара!
Еркіндік келер, тиіспе!»

Керегі — мынау аштарға
Еркіндік пе, әлде күріш пе?
Тыңдашы даусын
 айғайлап,
Өзегі талған баланың.
Соларды көрсем —
 қан қайнап,
Кетеді көрмей жанарым!

Еркесі жер мен аспанның —
Мырзалар, серуен құрындар.
Аузынан анау аштардың
Қалғаны болса, жырыңдар!
Аналар қаңғып,
 ашыққан
Сұрайды қайыр сендерден.
Ал, анау қара лашықта
Көмүсіз жатыр өлгендер.

Достарым!
 Айтқым келмейді,
Өртейді бір от жанымды.
Өмірден естіп, көргенім
Улады менің қанымды.
Маламын қанға қаламды,

Қаныммен жазам өлеңді,
Бақытты-ақ айтсын бар әнді,
Тоқтадым!
Біттім мен енді!

Қорықпан әсте өлімнен,
Күн шықты міне, көгімде.
Ертерек кетсем өмірден —
Достарым қалар менің де.
Жалғыз-ақ мұны жанымның,
Жалғыз-ақ енді тілегім,—
Жырларым
ата жауымның
Күйдірсе болды жүрегін!